

Марија М. Опачић¹

ПРИНЦИП ЛОКАЛИЗАЦИЈЕ И ПРОУЧАВАЊЕ СОЦИЈАТИВНИХ ЗНАЧЕЊА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Апстракт: У првом делу чланка предочавамо још један поглед на класификацију и теоријско-методолошке особености функционалнолингвистички усмереног испитивања семантичке категорије у оквиру поставке у чијем центру интересовања је, поред принципа локализације, и увођење критеријума дистинкције спољашњих и унутрашњих координата. Оваква класификација у својој основи полази од типологије лингвистичких истраживања према спољашњим лингвотиполошким координатама и разликовања општег и конкретизованог функционалистичког прототипа. Ова појава се разматра како на примеру локализације функционалистичког учења у лингвистици тако и праћењем његове конкретизације у једном од периода у историји српске славистике, чији почетак пада у осамдесете године XX века, када се лингвисти, ослањајући се на функционалнограматички модел А. В. Бондарка, окрећу семантичким категоријама и категоријалним семантичким комплексима. Ову епоху од тада па све до данас и у српској лингвистичкој русистици обележава варијантност пријема постулата функционалнограматичког учења, међу којима најснажнији утицај на његов даљи развој срећемо у делу П. Пипера и теорији семантичких локализација, чији корени сежу и ка временски удаљенијој локалистичкој теорији падежа М. Пландуда. У другом делу рада бавимо се питањем унутрашње локализације на плану (суп)категоријалности посредством структурних и семантичких координата на примеру конфронтативно-типолошког поређења, оличеног у исказивању социјативних значења у руском и српском језику. Тиме је наше истраживање обухватило две велике групе локализационих показатеља, укључујући њихову дистрибуцију према опозицији спољашњост/унутрашњост, а затим и критеријуме доминантности и градуелности.

Кључне речи: *типологија русистичких лингвистичких истраживања, функционална граматика, принцип локализације, спољашње и унутрашње координате, социјативност, руски језик, српски језик.*

1. Спољашња и унутрашња локализација функционалнограматичког истраживања

Прихватајући постулате А. В. Бондарка о системско-категоријалној и функционалној заснованости језичког истраживања (Bondarko 1984: 3), с једне, и дефинисање семантичке категорије својствено српској славистици и виђењу П. Пипера (Piper i dr. 2005: 576), с друге стране, на наредним страницама пажњу ћемо посветити питањима која искрсавају када функционалнограматичку дескрипцију семантичке категорије желимо да лоцирамо међу другим језичким испитивањима, али и када за циљ имамо утврђивање *просторне локализованости*² категоријалне структуре и семантике. Подлогу за давање одговора на њих налазимо у нашим ранијим истраживањима социјативних значења у руском и/ли српском језику,³ а на овом месту ћемо назначити најважније моменте за одређење спољашње и унутрашње локализације функционалног типа лингвистичких проучавања. То, истовремено, говори и о потреби да се *принцип локализације*⁴ при разматрању наведене проблематике доведе у непосредну везу с лингвистичком типологијом, што ће у чланку, такође, бити детаљније размотрено.

Поштујући бинарну опозицију *спољашњост/унутрашњост*, у другом одељку рада полазимо од дефинисања *спољашњих координата*⁵ општег и конкретизованог теоријског прототипа у нашем лингвистичком истраживању. Опште спољашње координате представљамо на примеру функционализма, док конкретизоване координате одређујемо према теоријским полазиштима А. В. Бондарка и П. Пипера. Значајан утицај двојице научника на развијање

² Терминолошки израз „просторна локализованост”, у чијем другом делу се наглашава идеја одређења места (lat. *locus*), уводи П. Пипер у теорији семантичких локализација (у наставку текста: ТСА) – њене најдубље историјске споне воде ка античком добу, а затим и ка византијском граматичару Максиму Плануду и локалистичкој теорији падежа (Piper ²2001: 9–34, 37).

³ В. конфронтативно-типолошке и монолингвалне радове о социјативној тематици: Орачић 2018а, Орачић 2018б, Орачић 2019а, Орачић 2019б.

⁴ О принципу локализације као терминолошкој метафори и претпоставци основе структурирања и функционисања семантичке категорије в. у: Piper ²2001: 39.

⁵ Уз насловну реч *koordináta* ž. (lat. *coordinata*) српска лексикографија даје објашњење „*geom. величина којом се одређује положај неке тачке у равни или простору*“ (RSRI 1982: 408).

науке о словенским језицима омогућио нам је да прелаз између општих и конкретизацијских координата повежемо и са славистичким лингвистичким школама и поменутиим идејним темељима. Типологију унутрашњих координата приказујемо на грађи категорије социјативности у руско-српском конфронтативно-типолошком поређењу. Заједнички пресек предложених смерница дајемо у закључним напоменама кроз кратак преглед изложеног поступка и терминолошких решења.

Као што се из предоченог види, у раду ће пажња бити усмерена на дефинисање терминолошких израза које овом приликом предајемо – спољашњих и унутрашњих координата лингвистичких истраживања. Циљ и задатак рада јесте њихово примарно одређење и указивање на дистинктивну сферу њихове употребе, у чијем склопу и дајемо одговоре на питања локализације лингвистичког истраживања у ширем и ужем лингвистичком окружењу, полазећи од функционалнограматичког проучавања социјативних значења у руском и српском језику. Како бисмо тај циљ остварили, у раду прво указујемо на оквире лингвистичког правца и лингвистичке школе којима такво испитивање припада путем одређења његових спољашњих координата, што, неизоставно, подразумева сагледавање из угла типологије лингвистичких истраживања и функционализма у делу А. В. Бондарка и П. Пипера, а у другом кораку и објашњење појма унутрашњих координата путем анализе језичке грађе категорије социјативности у руском и српском језику. У циљу тачнијег разграничења сфере употребе појмова унутрашњих и спољашњих координата у раду је дат и краћи осврт на лингвистичке координате прелазног типа.

2. Спољашње координате у лингвистичкој типологији – општи и конкретизовани прототип

Место лингвистичког истраживања у склопу разврставања прилога који припадају науци о језику уобичајено је, као што смо управо и нагласили, посматрати и из угла посебне научне области унутар ње – *типолошке лингвистике*. На тој подлози се, у складу с проблемским одређењем нашег рада, даље иде и ка једној од њених саставница – *типологији лингвистичких истраживања*.⁶ Ова лингвистичка дисциплина свеобухватна је сразмерно својој основној предметној усмерености, што се најјасније уочава у обиму инвентаризаци-

⁶ О функционалној основи поређења, конфронтативно-типолошком приступу и типолошкој лингвистици, у чији састав улази и област типологије лингвистичких истраживања в. у чланку: Piper 1991: 51–67.

оног материјала. Он је представљен укупношћу језичких проучавања, при чему њихово сагледавање с класификационог аспекта има за циљ груписање унутар сложене лингвистичке целине. Груписање се врши према меродавним показатељима, које у овом раду називамо и *лингвотиполошким критеријумима* услед њихове везаности за типолошку лингвистику, чиме се у први план износи и централна улога *прототипског* обележја таквих маркера, којима ћемо се подробније бавити у чланку. Поимање прототипског својства почива на међуодносу *типа* и *прототипа*.⁷ На плану типологије лингвистичких учења *тип* везујемо за репрезентовање извесног броја теорија према заједничким карактеристичним обележјима, док термин *прототип*, превасходно, користи-мо у његовом ширем и ужем значењу. Прво одговара обележавању основног, суштинског, обрасца на којем почива лингвистички правац или теорија. Друго се односи и на означавање изразите доминантности одређеног лингвистичког правца или теорије.

Место функционалнограматичког истраживања у лингвистичкој типологији показују нам његове *спољашње координате*. Поимање критеријума *спољашњости*, као члана бинарне опозиције *спољашњост/унутрашњост*, у овом раду блиско је погледу на најопштије типове оријентира, о којима П. Пипер пише у ТСА, разликујући међу њима *унутрашњи* или *непосредни* и *спољашњи* или *посредни тип*, што уједно одсликава и шири оквир успостављеног односа према локализатору – *унутрашњост = непосредност = неодвојивост / спољашњост = посредност = одвојивост* (Piper²2001: 21–23). Када узмемо у обзир да типологије лингвистичких испитивања јесу и скупови засебних јединица које су међусобно повезане заједничким лингвотиполошким маркером, спољашње координате сваког појединачног истраживања, па и функционалнограматичког, можемо описати и критеријумом *одвојивости*, релативне са-

⁷ Уп. речничке чланке „*típ*, *típa m* (грч. *týpos* – otisak; oblik, lik, uzor) 1. izrazit predstavnik izvesnog broja lica 2. obrazac, kalup, mustra“ (RSRI 1982: 741–742) и „*prótótíp m* (грч. *prótos* – prvi + *týpos* – otisak) prauzor, praslíka; obrazac, uzorak“ (RSRI 1982: 610). С друге стране, *прототип* је и кључни појам лингвистичких теорија – осврћући се на домете ХХ века, М. Ивић (²2001а; ²2001б) у неколико наврата наглашава плодотворност уобличавања идеје о *прототипу*, што се у америчким лингвистичким школама везује за период седамдесетих година, када се увиђа утицај проучавања когнитивних процеса на настанак *теорије о прототипима*, у којој се *прототип* отелотворује у најрепрезентативнијој језичкој категорији – у складу с тим, *прототипска* оствареност изједначава се са најпотпунијом, а *типична* са репрезентативном (²2001б: 150–152) итд. Уз то, постепено ширење употребе термина *прототип* у научној апаратури дало је повод за преиспитивање његових граница – тако А. Вежбица напомиње да *прототип*, у свом терминолошком опсегу, не искључује *инваријантност* из метајезика семантичке анализе (1996: 201–231).

мосталности, у односу на ширу теоријско-методолошку целину којој припада услед посредне (спољашње) повезаности с другим њеним деловима.

Критеријум *спољашњости*, сходно предмету нашег истраживања, понајпре, уочавамо у *градуелној*⁸ уклопљености теоријско-методолошке поставке проучавања у координате лингвистичких токова, јаче или слабије спојених с наслеђем науке о језику даљим развојем већ изграђених праваца у лингвистици, или пак раскидом с њима, а готово увек узимајући у обзир постојање хеуристичког⁹ одзива – тражења и развијања нових методолошких решења.

Горенаведено илуструје и локализација функционалистичког учења, а тиме и лингвистичког правца нашег рада. Део његовог историјата описан је унутар опсежне дводелне монографије *Pravci u lingvistici /1/, /2/* Милке Ивић, коју можемо сматрати и својеврсном типологијом лингвистичких истраживања, у чијем склопу је представљен развој лингвистичке мисли, теорије и метода у три велика временска одсека – пре XIX века, у XIX и XX веку (Ivić 2001a, Ivić 2001b). На лингвотиполошком терену сваки од ова три периода представља собом најопштије спољашње координате повучене према испољености обележја теоријско-методолошке доминантности у историјском развоју лингвистике, што нас враћа на једну од главних особина (прото)типа у лингвотиполошкој класификацији – показатељ преовлађујуће заступљености, тј. градуелне доминантности.

У поменутој монографској публикацији спољашње координате најопштијег типа даље се диференцирају и конкретизују. Тако, у трећој потцелини стижемо и до функционалног правца у лингвистици, као и његових спољашњих координата, повучених линијом разграничења с другим системским појавама. У двадесетом столећу деона тачка у лингвистичкој типологији је опозиција *структурализам/неструктурализам*, те се у неструктуралном духу развијају *лингвистичка географија, француска и прогресивне славистичке школе*, на супрот којих стоје *структуралисти – Ф. де Сосир, женева школа, фонолошки принципи Трубецког и Јакобсонов бинаризам, пражани, Мартинеов функционализам, америчка и копенхашка школа* (Ivić 2001a: 85–262). У XX веку науку о језику обележиће и *логички симболизам* (*ibid.* 263–306), *генеративисти, неалгебарска математичка и алгебарска нелинеарна лингвистика, стратификациона грама-*

⁸ О градуелности или нијансираности језичких појава в. у публикацији о фази лингвистици: Radovanović 2015.

⁹ В. корен позајмљенице из грчког језика „*heuristički*, ἤ, ὄ (*grč.* *heurískō* – *nađem, pronadem*)” у: RSRI 1982: 285.

тика и когнитивистички оквир, контекстуална и текстуална лингвистика, социјалингвистика (Ivić 2001b) итд.

Назначена раздобља оличавају градуелну конкретизацију спољашњих координата, што у највећем степену зависи од тога да ли се типологија заснива на праћењу лингвистичких школа у укупности дела више представника или се пак прецизира појединачни научни допринос научника трагом утврђивања везаности за те оквире. Међуоднос поменутих праваца, који се кристалише и одговарајућим временским паралелама, пружа нам прилику да на широком платну, прво, осмотримо два типа спољашњих координата у градуелном остварењу – опште и конкретизаторске – што је еквивалентно локализацији у односу на лингвистичко окружење, чиме се у следећем кораку стиже и до правца који нас највише занима – функционализма.

Иако је управо размотрени вид лингвистичке типологије ослоњен на принцип просторне метафоре,¹⁰ она, свакако, има и своју временску раван – хоризонталну и вертикалну. Лако се увиђа да се, према датом прегледу, хоризонталне спољашње координате функционалистичког истраживања у лингвистици могу одредити према трећој временској потцелини, лоцираној у XX столећу, док се по вертикали оне одмеравају према временском континууму – од почетака језичких изучавања, па све до краја треће епохе. Из угла уже тематике нашег рада и хоризонтална и вертикална локализација се природно додатно померају и на актуелне временске оквире. Овим су на пољу историје лингвистичких учења и лингвистичке садашњости исписане спољашње просторне и временске координате функционализма.

3. Општи и конкретизовани функционалистички прототип као паралела спољашњих координата

Претходни редови сведоче да смо на питање локализације функционално-граматичког испитивања словенских језичких чињеница, ипак, дали само део одговора. Наиме, трагом спољашњих координата дошли смо до функционализма, правца у лингвистици, којим су обједињени теоријски модели ослоњени на појам *функције*.¹¹ Овакво схватање одговара поставци у којој се, на основу инваријантног показатеља или више њих, уколико их има, уобличава општи

¹⁰ О когнитивнолингвистичким проучавањима метафора у српском језику исцрпно обавештава рад: Piper 2006: 7–47.

¹¹ О функционалном приступу, функционалној граматичкој и централној улози *функције* при опису и објашњавању природе граматичких појава в. у: Piper 1991.

прототип правца у лингвистици, док се на основу варијантних критеријума издваја конкретизовани, варијантни концептуални оквир, који, такође, има своја прототипска обележја. Ова тврдња има отелотворење у термилошким изразима *општег* и *конкретизованог теоријског прототипа у лингвистици*. Они у свом градуелном јављању подразумевају суштинску паралелу општим и конкретизованим лингвотиполошким координатама. Другим речима, тако схваћен општи прототип остварује се у појединачним конкретизованим теоријско-методолошким моделима, што, такође, сигнализира постојање потребе за диференцирањем широке лепезе варијантних остварења поменутог правца.

3.1. Конкретизација функционалистичког оквира у делу А. В. Бондарка и П. Пипера

У овом чланку, који за предмет има лингвотиполошку локализацију функционално оријентисаног проучавања семантичке категорије у међусловенском конфронтативно-типолошком поређењу, посебно су нам значајне две чињенице. Из тог разлога ћемо у главним цртама изложити идејне оквири двеју функционалистичких теорија, везаних за руску и српску лингвистичку средину и њихове центре, како бисмо стигли и до прецизнијег одређења појма *спољашњих конкретизованих координата* на терену лингвистичке русистике.

Лингвистичка историографија нас подсећа да је функционалнограматички приступ, ослоњен на теоријско становиште А. В. Бондарка, заживео у српској русистици у осамдесетим годинама ХХ века. Упоредо с применом, текао је и развој ове функционалистичке теорије, што се, превасходно, може уочити праћењем њеног варијантног прихватања у плодотворном научном раду П. Пипера.¹²

Прва чињеница коју треба имати у виду јесте аспект подстицајног развитка – на српску лингвистичку славистику и русистику, као посебну науку унутар ње, неоспорно је веома утицала теорија функционално-семантичких поља А. В. Бондарка.¹³ Према схватањима аутора теорије функционалне граматике (у наставку текста: ТФГ) њена суштина се одражава, искључиво, у јединству

¹² Ту тврдњу поткрепљују запажања Д. Мирић о научним узорима, функционалнограматичким истраживањима и вишедеценијском наставно-научном доприносу П. Пипера у области проучавања словенских језика, почев од друге половине седамдесетих година ХХ века, што, уједно, обухвата и време научног деловања пре појаве Бондаркове ТФГ (Mirić 2016: 39–47).

¹³ Хронолошки јој претходе издања о морфолошким категоријама (Bondarko 1976) и базичним принципима ТФГ (Bondarko 1983a), као и подробија разматрања о посебним њеним питањима попут дефинисања *категоријалне ситуације* у периодици (Bondarko 1983b).

граматичких аспеката, тј. у целини структурног и функционалног гледишта, при чему се у њој језик посматра као систем, а структуралност изједначава с категоријалношћу, те се стога темељи на системско-структуралној (системско-категоријалној) и функционалној основици (Bondarko 1984: 3).

Друга полазна тачка се, као што смо нагостили, надовезује на њу, а очигледно се у функционалнограматичким проучавањима П. Пипера. Управо на основу њих у лингвистичким периодизацијама српске славистике издвајамо епоху с чијим почетком су семантичке категорије постале предмет засебних функционалнограматичких описа и целовитих дескрипција категоријалних комплекса, образованих по принципу категоријалног удруживања у шире значењске целине.

Да је овај приступ погодан за свеобухватна конфронтативно-типолошка граматичка језичка испитивања, сведочи и замисао П. Пипера о целовитом синтаксичком опису руског и српског језика, заснованом на формално-семантичкој, одн. функционалној синтаксичкој теорији, што је образлагано, између осталог, и преовладавањем њене апробације у српској лингвистичкој русистици крајем XX века након периода дужег стремљења ка посебној методолошкој усаглашености у русистичким синтаксичким проучавањима, уобличаваној још од касних седамдесетих година (Piper 2002: 19–21). Иако околности нису биле благонаклоне остварењу овог подухвата на почетку трећег миленијума када се његов нацрт и појавио, примена функционалног теоријског оквира у области синтаксе оставила је науци о српском језику стожерно граматикографско достигнуће – унутар корица колективне монографије обједињена су и начелна објашњења кључних појмова функционалистичког становишта у српској славистици и наведеним предметним границама (Piper i dr. 2005). Тако је у њој суштински образложен статус семантичке и синтаксичке категорије, уочена је значењска повезаност на категоријалном нивоу, указано је на однос семантичког центра, језгра категоријалног значења, и периферије, а с посебним освртом на ситуативни оквир и континуалност размотрена су питања унутрашњег граматичког диференцирања семантичке категорије и укупног међуодноса семантичког и граматичког категоријалног центра и периферије (Piper i dr. 2005: 576–591).

Истовремено су језичке датости у српској науци о словенским језицима анализиране и у склопу нових увида – ту, у првом реду, спадају начела ТСА (Piper¹1997, Piper²2001). Тако су постулати структурирања и функционисања семантичких категорија по принципу локализације, у својој укупности, науч-

ној јавности представљени у монографијама П. Пипера, при чему је извесна временска дистанца омогућила и потоње допуне првобитних поставки (*ibid.*).

На крају овог дела рада, можемо закључити да је у наукама о руском и српском језику оправдано издвојити два сродна, али по својим особеностима довољно самосвојна тока, уобличена у Бондарковој теорији функционално-семантичких поља и Пиперовом поимању функционалне граматике, у којем је један од кључних појмова *семантичка категорија*, при чему наведени терминолошки спој уједно представља и саставницу појмовника ТСА, али и концепцијско-терминолошки отклон од ТФГ.

Уз то, враћајући се проблематици спољашњих координата, не смемо заборавити ни да је за оба прототипа, општи и конкретизовани, заједнички принцип реализације у квантитативно значајном низу језичких истраживања, уз напомену да се код општег прототипа ради о обједињености изучавања, чији темељ стоји на меродавности инваријантног критеријума за целину, док се код конкретизованог прототипа класификовање базира на фрагментаризованости општег прототипа и варијантној спецификацији. То указује да се ТФГ А. В. Бондарка и ТСА П. Пипера, на које се ослањамо, придружују другим варијантним конкретизацијама општег функционалистичког прототипа.

3.2. Русистичке лингвистичке школе

На фону међуодноса општег и конкретизованог прототипа почивају, такође, и констатације о мањој или већој уклопљености језичког истраживања у лингвистичке токове епохе, чиме се учвршћује научна заснованост и поузданост међусобног поређења домета представника једне *лингвистичке школе*, њихових појединачних научних опуса у циљу уочавања генезе датог лингвистичког усмерења, као и лингвистичког доприноса научника изван деловања обликованог обележјем релативно чврсте припадности теоријско-методолошком обрасцу, који се у лингвистици често, као и у другим наукама и научним дисциплинама, назива *научном школом*. Тако се научне средине у којима настаје, примењује се и развија теоријска концепција значајна за даљу судбину науке, препознају, углавном, по водећем представнику, територијалној припадности или путем диференцирања наука о појединачним језицима, које су тај допринос пружиле – сетимо се *Фортунатовљеве (московске) школе* унутар *прогресивних славистичких школа, казанске школе, француске лингвистичке школе, женевске школе, прашке школе, копенхашке школе и школа америчке лингвистике*, о којима пише М. Ивић (°2001а: 308–310).

Овакве скупове конкретизованих теоријских образаца одликује и присуство квантификативних и квалитативних разлика како у самим постулатима, тако и у њиховој апробацији, те се о њиховој истоветности може говорити само уз истицање обележја варијантности и нијансираности. Дакле, међуоднос прототипа лингвистичког правца и прототипа лингвистичке школе сличан је односу који се успоставља на равни општег и конкретизованог прототипа. Стога се може говорити и о инваријантним обележјима школе, која су, у исто време, варијантна за правац.

Све наведено би у границама нашег чланка значило да полазимо од општег функционалистичког теоријско-методолошког прототипа, као опште спољашње координате, чији је инваријантни показатељ усредсређеност на појам *функције* у опису језичких чињеница, а да затим долазимо до његове конкретизације – функционалног гледишта и ТСА П. Пипера, те Бондаркове ТФГ¹⁴ – а тиме и конкретизованих спољашњих координата. Везивну нит од једних координата ка другима повлачи секундарна конкретизација – у обе средине можемо запазити и постојање лингвистичких русистичких школа оличених како у богатим научним опусима двају научника тако и у одјеку на две стваралачке линије, који се већ деценијама бележи у научној јавности.¹⁵

4. Ка унутрашњим координатама функционалнограматичког истраживања

Класификација лингвотиполошких координата сигнализира и даље разграновање у типологији лингвистичких истраживања према критеријумима квантификативне и квалитативне дистинкције анализиране грађе. Оба чиниоца ваља разматрати двојачко – и према спољашњим и према унутрашњим координатама. Напред речено сликовито приказује и почетна таксономијска степеница када се подела лингвистичких прилога врши на основу проучавања језичких датости у монолингвалном, конфронтативно-типолошком и типолошком виду. Ове одреднице су уско повезане са теоријским оквиром, тј. критеријумима спољашњег типа, који на примеру нашег рада имплицирају

¹⁴ Ту из вида не испуштамо да су под окриљем ТФГ обрађиване и језичке чињенице несродних језика. Она стога има применљивост и у области типолошке лингвистике, о томе нам сведочи и једно од издања у којем се разматра социјативна проблематика на материјалу бројних језика (Bondarko red. 1991).

¹⁵ В. библиографију Предрага Пипера у: Popović, Vojvodić, Nomačić ит. 2015. Такође, в. и колективне монографије под руководством Александра В. Бондарка: Bondarko red. 1987, Bondarko red. 1990, Bondarko red. 1992, Bondarko red. 1996a, Bondarko red. 1996b.

функционални прилаз језичким чињеницама категорије социјативности. Осим тога, оне воде и ка критеријумима унутрашњег типа на којима почива структурна и семантичка локализација језичких датости за изражавање социјативних значења у руском и српском језику. То су два главна разлога за издвајање ових лингвотиполошких чинилаца у посебан тип граничних координата, уз напомену да у њиховом одређењу учествује удружена локализација, одн. оба члана опозиције *спољашњост/унутрашњост*.

4.1. Према показатељу унутрашње локализације на грађи омеђеној изражавањем социјативних значења у руском и српском језику уочавамо две класе координата – структуралне и семантичке. Структурална група координата оличава унутрашњу структуру анализираног корпуса и може бити лоцирана у два основна језичка нивоа – граматичком и лексичком¹⁶ – при чему не заборављамо да језичке датости из обе равни спаја заједничка општа категоријална семантика, очитована у инваријантним социјативним показатељима, тј. општим семантичким координатама. Упознавши се с разнородним погледима¹⁷ на одређење категорије социјативности, у пређашњим радовима¹⁸ смо остали доследни дефиницији која у први план износи инваријантне критеријуме социјативног квантификативног и квалификативног типа – социјативну несингулативност, тј. најмање два учесника у предметној ситуацији, и подударност њихових семантичких улога – уз напомену да се и један и други диференцијатор значења друштва јавља на фону јединствене перцепције у свести говорног лица. За све показатеље инваријантне и варијантне социјативности карактеристично је и њихово градуелно остварење.

Лепезу социјативне варијантности прво ћемо илустровати примерима (1–6), у којима је она локализована у различитим синтаксичко-семантичким координатама. Полазимо од најзначајнијег центра семантичке категорије социјативности, којем припадају социјативно-реципрочна¹⁹ значења, као и средства за изражавање односа чија је прототипска одлика неопходност суделовања учесника. Ради јаснијег уочавања и дистинкције морфосинтаксичких средстава за денотирање учесника у социјативно-реципрочном односу, у свим приме-

¹⁶ В. обухват граматике у ужем смислу и поделу на морфологију, творбу речи / дериватологију и синтаксу у раду: Tanasić 2017: 229–258.

¹⁷ Уп. Bernshtein red. 1958; Mrazek 1964: 19–30; Arkhipov 2005; Arkhipov 2008; Arkhipov 2009; Iarševa red. 1990: 355–356; Filin red. 1979: 347; Shvedova, Lopatin red. 1990: 384–385; Zalizniak, Shmelev 1999.

¹⁸ Чланке смо навели у фусноти бр. 3.

¹⁹ О протосоцијативности и псеудосоцијативности, конструкцијама са социјативно-реципрочним и факултативно социјативним предикатима в. у: Oračić 2019а.

рима (1–6) присутан је социјативно-реципрочни предикат, оличен у видском пару рус. *знакомиться – познакомиться*, срп. *упознавати се – упознати се*.

У примеру (1)²⁰ варијантност значења друштва показује социјативно-реципрочна конструкција са социјативно-реципрочном допуном у социјативном инструменталу с предлогом рус. *с(о)*, срп. *с(а)*. С друге стране, у примеру (2) четири социјативно-реципрочне допуне уведене су конјунктором рус. *и*, срп. *и*, чиме се у социјативно-реципрочну конструкцију уноси модификација и значење социјативне напоредности.

1) Познакомитесь с родителями, пообедаем с ними – и в театр. (Сиркес, НКРЯ)

Упознаћете се с родитељима, ручаћемо с њима – и у позориште. (превод Марија Опачић)²¹

2) Мы знакомимся и с немецким рабочим, вернувшимся из плена, и с чешской ткачихой, и с девушкой [...], ставшей работницей и увлекшейся авиационным спортом, и с десятками других представителей трудящихся масс, пробужденных новым строем к активной и созидательной жизни. (Кремлев, НКРЯ)

Упознајемо се и са немачким радником, који се вратио из заробљеништва, и са чешком ткаљом, и са девојком [...], која је постала радница и која се са одушевљењем бавила спортским ваздухопловством, и са десетинама других представника радних маса, подстакнутих новим уређењем на активан и стваралачки живот. (превод М. О.)

У примеру (3) такође се ради о посебним синтаксичко-семантичким координатама – у њему је дата социјативно-реципрочна напоредна конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и*.

3) Сергей и Галина познакомились в марте 2012-го года, в декабре – поженились. (Петлянова, НКРЯ)

Сергеј и Галина су се упознали у марту 2012. године, у децембру су се венчали. (превод М. О.)

²⁰ Примери су ексцерпирани из *Националног корпуса руског језика* (<https://www.ruscorgo.ru>). Корпус обухвата основни део и девет поткорпуса, садржи 124.565 докумената и има укупни фонд од 321.712.061 речи. У том погледу изузетак је само пример (4), који припада разговорном функционалном стилу, што је и означено при његовом навођењу: (Разг.).

²¹ Уместо пуног имена и презимена аутора превода у осталим примерима дати су иницијали – превод М. О.

Још један тип социјативно-реципрочних конструкција издваја се на основу означавања учесника у предметној релацији, када су у именском изразу прономинални и нумерички елементи типа рус. *мы двое*, срп. *нас двоје*, што показује пример (4).

4) В каком году вы двое познакомились? (Разг.)

Које године сте се вас двоје упознали? (Разг.) (превод М. О.)

Поред тога, варијантна социјативност у социјативно-реципрочној реализацији се на синтаксичком плану може посматрати и на нивоу текста и кохезије његових делова, када о типу социјативног значења закључујемо индиректно, као у примеру (5), у којем се у парцелату налази социјативно-реципрочни предикат, а о учесницима предметног односа сазнајемо и на основу реченичног окружења.

5) Подошел Станислав Михайлович. Знакомимся. И сразу спрашиваю... (Чешкова, НКРЯ)

Дошао је Станислав Михајлович. Упознајемо се. И одмах питам... (превод М. О.)

Ипак, удаљеност у односу на централне синтаксичко-семантичке координате унутар категорије социјативности није обележје само наведеног парцелата, она се запажа и код социјативно-реципрочних конструкција које се реализују на равни језичке метафоре. Ова појава има исти семантички маркер као и већина псеудосоцијативних конструкција – критеријум инаниматности. Наиме, уколико се обележје аниматности односи само на једног учесника, одн. једну страну у релацији, тада ни присуство социјативно-реципрочног предиката не обезбеђује прототипску социјативно-реципрочну интерпретацију јер се не успоставља релација равноправности. То показује пример (6).

6) Кстати, [...] на этом примере мы познакомимся сразу с несколькими фундаментальными лингвистическими принципами, которыми пользуются авторы... (Зализняк, НКРЯ)

Усталом, [...] ми ћемо се на овом примеру упознати одмах с неколико фундаменталних лингвистичких принципа, које користе аутори... (превод М. О.)

Сви предочени примери потврђују варијантност морфосинтаксичких и семантичких координата у склопу исказивања социјативне релације и учесника дате ситуације. Она се среће и када сагледавамо рубна, гранична подручја категоријалне семантике социјативности, што нам показује пример (7). У

њему се у основној реченици са социјативно-реципрочним предикатом рус. *встречаться*, срп. *сретати се* конјункцијски маркира модификација социјативно-реципрочног значења при означавању другог облигаторног учесника именском фразом у социјативном инструменталу с предлогом рус. *с(о)*, срп. *с(а)*. С друге стране, у узрочној клаузи с предикатом необавезне социјативне реализације рус. *идти*, срп. *ићи* налазе се номинативни прономинални спој с конјунктором рус. *и*, срп. *и* и именски израз с напоредним члановима у социјативном инструменталу с предлогом рус. *с(о)*, срп. *с(а)*, чиме су прецизирана још два типа значења друштва – напоредна социјативност и псеудосоцијативност.

7) Эти люди, чьи жизни были посвящены Богу, имели возможности встречаться с Дмитрием и его супругой, потому что он и она с радостью и надеждой шли навстречу таким возможностям. (Васильева, НКРЯ)

Ти људи, чији су животи били посвећени Богу, имали су могућности да се срећу с Димитријем и његовом супругом пошто су он и она с радошћу и надом ишли у сусрет таквим могућностима. (превод М. О.)

Као што смо видели, супкатегоријална социјативност у виду варијантне семантике темељи се на принципу конкретизације, а локализује се на координатама парцелисане унутрашњости. Појаснимо – опште инваријантно категоријално значење унутар језичког система омеђили смо уз помоћ критеријума за инваријантну локализацију, варијантна семантика социјативности, остајући, истовремено, у границама инваријантног, додатно се конкретизује, диференцира и нијансира посредством конкретизованих семантичких типова – њихова паралела јесу координате унутрашње значењске локализације. Тиме смо укратко објаснили појмове структуралних и семантичких координата унутрашњег типа, као и њихову општу и конкретизовану реализацију. Унутрашње опште и конкретизацијске структурне и семантичке координате даље се спецификују на категоријалном и интеркатегоријалном нивоу.

Утврђивање (ин)варијантних показатеља у изражавању значења друштва обухвата собом мноштво унутрашњих координата и њихово међусобно пресецање, што ћемо на овом месту детаљније размотрити. Као што смо видели у претходним примерима, сложену типологију значења друштва најјасније одсликава област синтаксе, када на реченичном нивоу у исказивању социјативности суделују дериватолошке, морфолошке, морфосинтаксичке и лексичке језичке јединице, при чему се међу њима према својству доминантности у категоријалној структури издвајају морфосинтаксичка средства. Тако је и у примеру (8).

8) Большое внимание мы уделяем пастырской работе: посещаем новые места, встречаемся с людьми, с нашими соотечественниками, которые живут вдалеке от православных приходо́в. (Чапнин, НКРЯ)

Велику пажњу посвећујемо пастирском раду: посећујемо нова места, срећемо се с људима, с нашим суграђанима, који живе далеко од православних парохија. (превод М. О.)

Дакле, варијантна социјативност овде има морфосинтаксички израз и структурну граматичку координату у предлошко-падежном облику, социјативном инструменталу с предлогом рус. *с(о)*, срп. *с(а)*, док прономинално-супстантивни именски израз (рус. *с нашими соотечественниками*, срп. *с нашим суграђанима/земљацима*) има функцију коагентивне допуне социјативно-реципрочног предиката кумулативног²² типа рус. *встречаться*, срп. *сретати се*. Њиме је означено лице чије је учешће облигаторно за остварење предметног односа, те је тиме, поред иницијалног обележавања првог учесника, агенса (рус. *мы*, срп. *ми*), спецификован и други учесник ситуације са социјативном интерпретацијом.

С друге стране, именска фраза у функцији кумулативне коагентивне допуне има и своје структурне – дериватолошке и лексичке – координате јер у супстантивном делу изражава значење друштва као изведеница са социјативним префиксом рус. *со-*, срп. *су-* (рус. *соотечественник*, срп. *суграђанин*) и спада у лексичко-семантичку групу интегративне социјативности. Њоме су, наиме, денотирана лица, чланови целине, путем припадности скупу за који вреде заједничка социјативна обележја, што се лако увиђа при преобразовању дела реченице у напоредну социјативну конструкцију с двократним конјунктором рус. *и... и...*, срп. *и... и...* – рус. 8) ... *встречаемся с нашими соотечественниками – 8)*’ и *мы, и люди, с которыми встречаемся имеем одно и то же отечество*, срп. 8) ... *срећемо се с нашим суграђанима/земљацима – 8)*’ и *ми и људи с којима се срећемо имамо исту отаџбину*. Даља трансформација имплицира и обележавање социјативног плуралитетског скупа (не)апсолутне обухваћености – рус. *(все) они соотечественники*, срп. *(сви) они су суграђани/земљаци*.

Да се ради о варијантној социјативности показује нам више семантичких координата. Прво, то је социјативно-реципрочни предикатски израз куму-

²² За социјативно-реципрочне конструкције кумулативног типа карактеристична је специфична дистрибуција семантичких улога учесника, што посредно подразумева и истовремену агентивност и пацијентивност, на једној страни, те коагентивност и копатијентивност, на другој. Употреба термина *кумулятивност* у овом раду односи се управо на то обележје. Детаљније о овој појави в. у раду: Орачић 2019а.

лативног типа, којим се, у првом реду, подвлачи модификација инваријантне социјативности у правцу облигаторног суделовања агенса и коагенса. Друго, самим денотирањем коагенса спецификована је и интензивирани семантика узајамности која се изван појачаног градуелног израза узима и као прототип варијантне социјативности. Треће, социјативном изведеницом изражава се и значење друштва интегративног типа. Четврто, примери трансформисања социјативно-реципрочне конструкције показују социјативну модификацију напоредног типа, а затим и потенцијалне границе социјативне (све)обухватности. Сва четири примера унутрашњих семантичких координата сведоче о појави унутаркатегоријалних семантичких пресецања. Семантички пресеци при изражавању категоријалне семантике, у нашем случају социјативности, немају статус обавезности – тиме се разликују од укрштања структурних и семантичких координата. Уп. семантичке пресеке у примеру (8) и њихово изостајање у примеру (9).

9) Они долго гуляли с Зубром по парку. (Гранин, НКРЯ)

Они су дуго шетали са Зубром по парку. (превод М. О.)

Пресецање унутрашњих координата удруживањем средстава за исказивање социјативности посредно или непосредно имплицира и интензификацију значења друштва. Тако се о непосредној интензификацији, по правилу, може говорити када је у социјативној конструкцији присутан елемент којим се подвлачи неодвојиво значење друштва – у социјативно-реципрочној конструкцији из примера (8) то је именски израз с именицом рус. *соотечественник*, срп. *суграђанин*. Осим семантичког, у примеру (8) имамо и структурално преплитање. На другој страни, постоје бројни примери који потврђују да је исказивање социјативног значења интензификаторског типа усидрено само у једном структурном нивоу – нпр. лексичком. Опет ћемо посегнути за конструкцијом са факултативно социјативним предикатом. У примеру (10) он је детерминисан прилогом са инхерентним социјативним значењем рус. *вместе*, срп. *заједно*.

10) Случалось – он брал меня за руку, и мы немного гуляли вместе. (Ходасевич, НКРЯ)

Дешавало се – узимао ме је за руку, и ми смо мало шетали заједно. (превод М. О.)

Након изнетог појашњења о унутрашњим језичким координатама можемо закључити следеће: овим смо показали да се при анализи материјала једне семантичке категорије, такође, можемо ослонити на дистинкцију општег и

конкретизованог прототипа, када се за општи семантички категоријални прототип узима социјативна инваријанта наспрам које стоје варијантна конкретизована значења. Средства за њихово изражавање део су граматичких и лексичких структура. И једна и друга подела је устројена по унутрашњим језичким координатама, а оличена је у структурном и семантичком типу. Све наведене координате можемо разликовати према својству доминантности, што се непосредно одсликава и на дефинисање типа центрања семантичког поља. Када знамо да категорија социјативности у руском и српском језику има полицентричну структуру дифузног²³ типа и да је главнина варијантних социјативних значења везана за морфосинтаксички категоријални центар конструкција са социјативним инструменталом, онда доминантном унутрашњом структурном координатом сматрамо управо њу. Доминантна семантичка координата прати границе социјативно-реципрочног значења, према у његовом исказивању с различитом заступљеношћу суделују или на други начин учествују и средства из других нивоа.

5. Закључак

У чланку су анализирани спољашње и унутрашње координате на примеру конфронтативно-типолошког поређења, очитованог у исказивању социјативних значења у руском и српском језику. Спољашње координате смо поделили на опште и конкретизоване и на основу њих смо локализовали језичко испитивање међу другим лингвистичким прилозима са циљем утврђивања односа према матичном лингвистичком правцу и његовој ужој концепцијској окосници. Један њен део чине и предочена објашњења у самом раду. Граничне координате представљају мост према унутрашњим и базиране су на општим квантификативним и квалитативним обележјима разматране грађе. Унутрашње координате обухватиле су структурни и семантички тип, као и посебну реализацију у њиховом међусобном пресецању. Сви типови координата су градуелно диференцирани према доминантности испољених карактеристичних обележја, као својству (прото)типа.

Извори

1. Васиљева, Лариса (2011), «Озаренная», *Наука и религија*, НКРЯ.
2. Грнин, Даниил (1987), *Зубр*, НКРЯ.

²³ В. о томе у: Орасић 2019а.

3. Зализняк, Андрей Анатольевич (2000), «Лингвистика по А. Т. Фоменко», *Вопросы языкознания*, НКРЯ, № 6.
4. Кремлев, Г. Д. (1951), «Исторические победы лагеря демократии. Произведения документального кино», *Советское искусство*, НКРЯ, № 37.
5. *Национальный корпус русского языка*, НКРЯ (<https://www.ruscorpora.ru/>).
6. Петлянова, Нина (16. 12. 2017), «Кто решает, жить нам или нет?», *Новая газета*, НКРЯ.
7. Сиркес, Павел (1990–1999), *Труба исхода*, НКРЯ.
8. Ходасевич, Владислав Фелицианович (1933), *Младенчество*, НКРЯ.
9. Чапнин, Сергей Валерьевич (2010), «Епископ Сурожский Елисей. Будни Сурожа», *Журнал Московской Патриархии*, НКРЯ, № 2.
10. Чешкова, Лидия (1992), «Картуши старых мореходов», *Вокруг света*, НКРЯ, № 3.

Литература

1. Архипов, Александр Владимирович (2005), «К типологии комитативных конструкций. Часть I. Определение и формальная типология», *Вопросы языкознания*, ИРЯ РАН, № 4, 76–100.
2. Архипов, Александр Владимирович (2008), «К типологии комитативных конструкций. Часть II. Полисемия комитативных конструкций», *Вопросы языкознания*, ИРЯ РАН, № 3, 22–50.
3. Архипов, Александр Владимирович (2009), *Типология комитативных конструкций*, Москва: Знак.
4. Бернштейн, Самуил Борисович ред. (1958), *Творительный падеж в славянских языках*, Москва: АН СССР.
5. Бондарко, Александр Владимирович (1976), *Теория морфологических категорий*, Ленинград: Наука.
6. Бондарко, Александр Владимирович (1983а), *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии*, Отв. ред. В. Н. Ярцева, Ленинград: Наука.
7. Бондарко, Александр Владимирович (1983б), «Категориальные ситуации (К теории функциональной грамматики)», *Вопросы языкознания*, ИРЯ АН, № 2, 20–32.
8. Бондарко, Александр Владимирович (1984), *Функциональная грамматика*, Ленинград: Наука.
9. Бондарко, Александр Владимирович ред. (1987), *Теория функциональной грамматики. Введение. Аспектуальность. Временная локализованность, Таксис*, Ленинград: Наука.
10. Бондарко, Александр Владимирович ред. (1990), *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*, Ленинград: Наука.

11. Бондарко, Александр Владимирович ред. (1991), *Теория функциональной грамматики. Персональность. Залоговость*, Санкт-Петербург: Наука.
12. Бондарко, Александр Владимирович ред. (1992), *Теория функциональной грамматики. Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность/неопределенность*, Санкт-Петербург: Наука.
13. Бондарко, Александр Владимирович ред. (1996а), *Теория функциональной грамматики. Качественность. Количественность*, Санкт-Петербург: Наука.
14. Бондарко, Александр Владимирович ред. (1996б), *Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Поссесивность. Обусловленность*, Санкт-Петербург: Наука.
15. Вежбицкая, Анна (1996), «Прототипы и инварианты», *Язык. Культура. Познание*, Москва, 201–231. Доступно на: <https://www.philology.ru/>.
16. Зализняк, Анна Андреевна, Алексей Дмитриевич Шмелев (1999), «О том, чего нельзя сделать вместе», *Типология и теория языка: от описания к объяснению. К 60-летию А. Е. Кибрика*, (ред. Е. В. Рахилина, Я. Г. Тестелец), Москва: Языки русской культуры, 450–457.
17. Ivić, Milka (2001a), *Pravci u lingvistici /1/*, 9. izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa.
18. Ivić, Milka (2001b), *Pravci u lingvistici /2/*, 9. izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa.
19. Ярцева, Виктория Николаевна ред. (1990), *Лингвистический энциклопедический словарь*, Москва: Советская энциклопедия.
20. Мирић, Душанка (2016), „Функционална граматика у раду Предрага Пипера”, *Лингвистика и славистика у делу Предрага Пипера*, Зборник радова (ур. Драгана Јовановић), Нови Сад: Матица српска, 39–47.
21. Мразек, Роман (1964), *Синтаксис русского творительного: (Структурно-сравнительное исследование)*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
22. Опачић, Марија (2018а), „Квазипаралелне конструкције у савременом руском језику и њихови српски еквиваленти (на примеру категорије социјативности)”, *Зборник Матице српске за славистику*, Матица српска, 94, 67–78.
23. Опачић, Марија (2018б), „Критеријуми диференцирања социјативних значења у руском језику”, *Славистика*, Славистичко друштво Србије, XXII, св. 2, 104–109.
24. Опачић, Марија (2019а), „Међуоднос псеудосоцијативности и протосоцијативности у српском језику”, *Наш језик*, Институт за српски језик САНУ, L/1, 17–27.
25. Опачић, Марија (2019б), „Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних конструкција у српском језику”, *Наш језик*, Институт за српски језик САНУ, L/2, 343–351.
26. Пипер, Предраг (1991), „О поређењу граматичких структура руског и српскохрватског језика на функционалној основи”, *Зборник Матице српске за славистику*, Матица српска, 41, 51–67.

27. Piper, Predrag (¹1997), *Jezik i prostor*, Beograd: Biblioteka XX vek, Ћigoja štampa.
28. Piper, Predrag (²2001), *Jezik i prostor*, 2. izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, Ћigoja štampa.
29. Пипер, Предраг (2002), „Прспект синтаксе руског језика у поређењу са српском (на примеру категорије социјативности)”, *Славистика*, Славистичко друштво Србије, VI, 19–29.
30. Пипер, Предраг (2006), „О когнитивнолингвистичким и сродно усмереним проучавањима српског језика”, *Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика*, Зборник радова (ур. Предраг Пипер), Београд: САНУ, 7–47.
31. Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић (2005), *Синтакса савременог српског језика: проста реченица*. Уредакцији академика Милке Ивић, Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
32. Поповић, Људмила, Дојчил Војводић, Мотоки Нумаћи ур. (2015), *У простору лингвистичке славистике: Зборник научних радова поводом 65 година живота академика Предрага Пипера*, Београд: Филолошки факултет, 2015.
33. Радовановић, Милорад (2015), *Фази лингвистика*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
34. RSRI (1982), *Rečnik stranih reči i izraza*, Radomir Aleksić, Beograd: Prosveta.
35. Танасић, Срето (2017), „Српска граматика данас”, *Јужнословенски филолог*, Институт за српски језик САНУ, LXXIII, св. 3–4, 229–258.
36. Филин, Федот Петрович ред. (1979), *Русский язык, Энциклопедия*, Москва: Советская энциклопедия.
37. Шведова, Наталиа Юльевна, Владимир Владимирович Лопатин ред. (1990), *Русская грамматика*, 2-е издание, Москва: Русский язык.

Marija M. Orašić

THE LOCALISATION PRINCIPLE AND THE STUDY OF THE SOCIATIVITY MEANING IN RUSSIAN AND SERBIAN

Summary

In this paper, our attention is focused on the definition of external and internal coordinate types in study of sociativity meaning in Russian and Serbian. In the second part of this article we consider P. Piper's view on the localisation principle and the notion of the general prototype in linguistic typology on the example of the functionalism. In the third part we represent two concrete prototypes of functional theories in Russistics – A. V. Bondarko's functional grammar and P. Piper's theory of semantic localisation. The internal coordinative type is explained in the fourth part in semantic analysis

of the sociativity meaning in Russian and Serbian. Our coordinative classification is based on the distinction of structural and semantic subtypes. The special, gradual coordinate type is noticed on the border of the external and internal coordinate types. In conclusion, we presented the most important criteria in our paper – the notion of the prototype, the external and internal coordinate types, the dominant and gradual realisation.

► **Key words:** typology of the russistic linguistic, external and internal coordinate types, functional grammar, localisation principle, Russian, Serbian.

Primary sources

1. Chapnin, Sergeĭ Valer'evich (2010), «Episkop Surozhskii Eliseĭ. Budni Surozha», *Zhurnal Moskovskoi Patriarkhii*, NKRIĀ, № 2.
2. Cheshova, Lidiĭa (1992), «Kartushi starykh morekhodov», *Vokrug sveta*, NKRIĀ, № 3.
3. Granin, Daniil (1987), *Zubr*, NKRIĀ.
4. Khodasevich, Vladislav Felitsĭanovich (1933), *Mladenchestvo*, NKRIĀ.
5. Kremlev, G. D. (1951), «Istoricheskie pobedy lageriĀ demokratii. ProizvedeniĀ dokumental'nogo kino», *Sovetskoe iskusstvo*, NKRIĀ, № 37.
6. *Natsional'nyi korpus russkogo iazyka*, NKRIĀ (<https://www.ruscorpora.ru/>).
7. PetliĀnova, Nina (16. 12. 2017), «Kto reshaet, zhit' nam ili net?», *NovaiĀ gazeta*, NKRIĀ.
8. Sirkes, Pavel (1990–1999), *Truba iskhoda*, NKRIĀ.
9. Vasil'eva, Larisa (2011), «OzarennaiĀ», *Nauka i religiiĀ*, NKRIĀ.
10. ZalizniĀk, Andreĭ Anatol'evich (2000), «Lingvistika po A. T. Fomenko», *Voprosy iazykoznaniiĀ*, NKRIĀ, № 6.

References

1. Arkhipov, Aleksandr Vladimirovich (2005), «K tipologii komitativnykh konstruktŝii. Chast' I. Opredelenie i formal'naĭa tipologiiĀ», *Voprosy iazykoznaniiĀ*, IRIĀ RAN, № 4, 76–100.
2. Arkhipov, Aleksandr Vladimirovich (2008), «K tipologii komitativnykh konstruktŝii. Chast' II. PolisemiĀ komitativnykh konstruktŝii», *Voprosy iazykoznaniiĀ*, IRIĀ RAN, № 3, 22–50.
3. Arkhipov, Aleksandr Vladimirovich (2009), *TipologiiĀ komitativnykh konstruktŝii*, Moskva: Znak.
4. Bernshteĭn, Samuil Borisovich red. (1958), *Tvoritel'nyi padezh v slaviĀnskikh iazykakh*, Moskva: AN SSSR.

5. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich (1976), *Teoriia morfologicheskikh kategorii*, Leningrad: Nauka.
6. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich (1983a), *Printsipy funktsional'noi grammatiki i voprosy aspektologii*, Otv. red. V. N. Iartseva, Leningrad: Nauka.
7. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich (1983b), «Kategorial'nye situatsii (K teorii funktsional'noi grammatiki)», *Voprosy iazykoznaniiā*, IRIā AN, № 2, 20–32.
8. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich (1984), *Funktsional'naiā grammatika*, Leningrad: Nauka.
9. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich red. (1987), *Teoriia funktsional'noi grammatiki. Vvedenie. Aspektual'nost'. Vremennaiā lokalizovannost'. Taksis*, Leningrad: Nauka.
10. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich red. (1990), *Teoriia funktsional'noi grammatiki. Temporal'nost'. Modal'nost'*, Leningrad: Nauka.
11. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich red. (1991), *Teoriia funktsional'noi grammatiki. Personal'nost'. Zalogovost'*, Sankt-Peterburg: Nauka.
12. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich red. (1992), *Teoriia funktsional'noi grammatiki. Sub'ektnost'. Ob'ektnost'. Kommunikativnaiā perspektiva vyskazyvaniā. Opredelennost'/neopredelennost'*, Sankt-Peterburg: Nauka.
13. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich red. (1996a), *Teoriia funktsional'noi grammatiki. Kachestvennost'. Kolichestvennost'*, Sankt-Peterburg: Nauka.
14. Bondarko, Aleksandr Vladimirovich red. (1996b), *Teoriia funktsional'noi grammatiki. Lokativnost'. Bytiinost'. Possessivnost'. Obuslovlennost'*, Sankt-Peterburg: Nauka.
15. Filin, Fedot Petrovich red. (1979), *Russkii iazyk. Ėntsiklopediia*, Moskva: Sovetskaiā ėntsiklopediia.
16. Ivić, Milka (2001a), *Pravci u lingvistici /1/*, 9. izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa.
17. Ivić, Milka (2001b), *Pravci u lingvistici /2/*, 9. izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa.
18. Iartseva, Viktoriia Nikolaevna red. (1990), *Lingvisticheskii ėntsiklopedicheski slovar'*, Moskva: Sovetskaiā ėntsiklopediia.
19. Mirić, Dušana (2016), „Funkcionalna gramatika u radu Predraga Pipera”, *Lingvistika i slavistika u delu Predraga Pipera*, Zbornik radova (ur. Dragana Jovanović), Novi Sad: Matica srpska, 39–47.
20. Mrazek, Roman (1964), *Sintaksis russkogo tvoritel'nogo: (Strukturno-sravnitel'noe issledovanie)*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
21. Opačić, Marija (2018a), „Kvaziparalelne konstrukcije u savremenom ruskom jeziku i njihovi srpski ekvivalenti (na primeru kategorije socijativnosti)”, *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, Matica srpska, 94, 67–78.
22. Opačić, Marija (2018b), „Kriterijumi diferenciranja socijativnih značenja u ruskom jeziku”, *Slavistika*, Slavističko društvo Srbije, XXII, sv. 2, 104–109.

23. Опачић, Марија (2019a), „Међуоднос pseudosocijativnosti i protosocijativnosti u srpskom jeziku”, *Naš jezik*, Institut za srpski jezik SANU, L/1, 17–27.
24. Опачић, Марија (2019b), „Linearizacija protosocijativnih i pseudosocijativnih konstrukcija u srpskom jeziku”, *Naš jezik*, Institut za srpski jezik SANU, L/2, 343–351.
25. Piper, Predrag (1991), „O poređenju gramatičkih struktura ruskog i srpskohrvatskog jezika na funkcionalnoj osnovi”, *Zbornik Matice srpske za slavistiku*, Matica srpska, 41, 51–67.
26. Piper, Predrag (¹1997), *Jezik i prostor*, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa.
27. Piper, Predrag (²2001), *Jezik i prostor*, 2. izdanje, Beograd: Biblioteka XX vek, Čigoja štampa.
28. Piper, Predrag (2002), „Prospekt sintakse ruskog jezika u poređenju sa srpskom (na primeru kategorije socijativnosti)”, *Slavistika*, Slavističko društvo Srbije, VI, 19–29.
29. Piper, Predrag (2006), „O kognitivnolingvističkim i srodno usmerenim proučavanjima srpskog jezika”, *Kognitivnolingvistička proučavanja srpskog jezika*, Zbornik radova (ur. Predrag Piper), Beograd: SANU, 7–47.
30. Piper, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović (2005), *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica. U redakciji akademika Milke Ivić*, Beograd – Novi Sad: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga, Matica srpska.
31. Popović, Ljudmila, Dojčil Vojvodić, Motoki Nomači ur. (2015), *U prostoru lingvističke slavistike: Zbornik naučnih radova povodom 65 godina života akademika Predraga Pipera*, Beograd: Filološki fakultet, 2015.
32. Radovanović, Milorad (2015), *Fazi lingvistika*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
33. RSRI (1982), *Rečnik stranih reči i izraza*, Radomir Aleksić, Beograd: Prosveta.
34. Shvedova, Nataliia Īl’evna, Vladimir Vladimirovich Lopatin red. (1990), *Russkaia grammatika*, 2-e izdanje, Moskva: Russkii iazyk.
35. Tanasić, Sreto (2017), „Srpska gramatika danas”, *Južnoslovenski filolog*, Institut za srpski jezik SANU, LXXIII, sv. 3–4, 229–258.
36. Vezhbitskaia, Anna (1996), «Prototipy i invarianty», *Iazyk. Kul’tura. Poznanie*, Moskva, 201–231. Dostupno na: <https://www.philology.ru/>.
37. Zalizniak, Anna Andreevna, Alekseĭ Dmitrievich Shmelev (1999), «O tom, chego nel’zia sdelat’ vmeste», *Tipologiiā i teoriia iazyka: ot opisaniia k ob’iasneniiu. K 60-letiiu A. E. Kibrika* (red. E. V. Rakhilina, Ī. G. Testelet’s), Moskva: Iazyki russkoĭ kul’tury, 450–457.

Преузето: 31. 12. 2020.
Корекције: 23. 3. 2021.
Прихваћено: 8. 4. 2021.